

Yrd. Doç. Dr. Tevfik Sönmez KÜÇÜK
Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

PARTİ İÇİ DEMOKRASİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IX
İÇİNDEKİLER.....	XIII
KISALTMALAR.....	XXI
TABLolar LİSTESİ.....	XXV
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm

Demokrasi ve Parti İçi Demokrasi

I. DEMOKRASİ VE KURUM İÇİ DEMOKRASİ.....	7
A. Genel Olarak Demokrasi Kavramı.....	8
B. Çoğunluğun İradesinin Sınırlandırılması Açısından Demokrasi Anlayışları.....	12
1. Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı	14
2. Çoğulcu Demokrasi Anlayışı	17
C. Kurum İçi Demokrasi Kavramı	24
1. Kurum İçi Demokrasinin Unsurları	27
2. Kurum İçi Demokrasiye Tabi Olmayan Kurumlar	30
3. Özel Hukuk Tüzel Kişilerinde Kurum İçi Demokrasi	32
a. Şirketler.....	34
b. Dernekler.....	37

c. Sendikalar.....	40
4. Kamu Tüzel Kişilerinde Kurum İçi Demokrasi.....	43
II. PARTİ İÇİ DEMOKRASİ.....	47
A. Siyasi Partilerin Tanımı ve Hukuki Mahiyeti	47
1. Siyasi Partilerin Tanımı	48
a. Öğretide Tanım Sorunu.....	48
b. Karşılaştırmalı Hukukta Yasal Düzeyde Siyasi Partinin Tanımı	55
2. Siyasi Partilerin Hukuki Mahiyeti Hakkında Görüşler.....	62
B. Parti İçi Demokrasinin Önemi.....	70
a. Öğretide İleri Sürülen Görüşler.....	71
b. Parti Yasaklama Nedeni Olarak Parti İçi Demokrasi.....	75
1. Parti İçi Demokrasiyi Demokrasinin Bir Gereği Olarak Görmeyen Görüş.....	80
2. Siyasal Katılım Özgürlüğü Açısından Parti İçi Demokrasinin Önemi	82
C. Parti İçi Demokrasi Kavramı.....	86
1. “Parti İçi” İfadesinin Anlamı	86
2. Parti İçi Demokrasinin Tanımı.....	87
3. Parti İçi Demokrasinin Kurucu Unsurları	90
a. Çoğunluğun İradesinin Geçerli Kılınması Açısından	90
b. Üyelerin Siyasal Katılım Özgürlükleri Açısından	92
(1) Aktif ve Pasif Seçim Hakkı.....	93
(2) İfade Özgürlüğü.....	101
(3) Bilgi Edinme Hakkı.....	106
(4) Önerge Verme Hakkı.....	108
(5) Hak Arama Özgürlüğü.....	112
(6) Eşitlik Hakkı.....	115
c. Parti İçi İktidarın Dağılımı ve Örgütlenme Açısından ..	119
d. Parti İçi Karar Süreçleri Açısından.....	122
e. Parti İçi Kararların Demokratik Öze Uygunluğu Açısından.....	125

4. Serbest Partilerde Parti İçi Demokrasi	127
D. Parti İçi Demokrasinin Tarihsel Gelişimi	129
1. Karşılaştırmalı Hukuk	129
2. Türk Hukuku	135
a. Osmanlı Dönemi	136
b. Tek Partili Dönem	140
c. Çok Partili Döneme Geçiş Sürecinde Dörtlü Takrir Meselesi	148
d. Çok Partili Dönem (1946–1960)	154
(1) Demokrat Parti	154
(2) Cumhuriyet Halk Partisi	159
e. Parti İçi Demokrasi İlkesinin Anayasal Niteliğe Kavuşması	165
3. Günümüzde Parti İçi Demokrasi İlkesini Anayasasında Tanıyan Ülkeler	170
a. Türkiye	171
b. Karşılaştırmalı Hukuk	174

İKİNCİ BÖLÜM

Parti İçi Demokrasiyi Etkileyen Faktörler

I. PARTİ İÇİ DEMOKRASİYİ ETKİLEYEN HUKUKİ FAKTÖRLER	183
A. Parti Disiplini	183
B. Üyelerin Partiyeye Karşı Yükümlülükleri	187
1. Aidat Ödeme Yükümlülüğü	188
a. Üye Olma Özgürlüğü İle İlişkisi	188
b. Parti İçi Kararlara Katılım İle İlişkisi	191
2. Partiyeye Karşı Sadakat Yükümlülüğü	194
3. İletişim Bilgilerini ve Bu Bilgilerdeki Değişiklikleri Bildirim Yükümlülüğü	198

C. Milletvekili Adaylarını Tespit Yöntemleri ve Bu Süreçte Yapılan Harcamalar	200
1. Aday Belirleme Yöntemlerinin Sınıflandırılması.....	202
a. Milletvekili Adayları Açısından.....	202
b. Milletvekili Aday Adaylarını Seçecekler Açısından.....	208
(1) Partili Seçmenler ya da Taraftarlar.....	212
(2) Parti Üyeleri.....	215
(3) Yerel Düzeyde Kurulan Komiteler	225
(4) Parti Merkez Organları	231
2. Aday Belirleme Sürecinde Yapılan Harcamalar	235
D. Kadın Kotası	237
1. Kadınlar Lehine Öngörülen Seçim Kotası Türleri.....	238
2. Üyelerin Siyasal Katılım Özgürlükleri Çerçevesinde Değerlendirme	242
E. Seçim Sistemleri	248
1. Parlamentonun Oluşumu Açısından Değerlendirme	249
a. Kadınların Parlamentoda Temsili	250
b. Aday Belirleme Yöntemleri ve Milletvekillerinin Siyasal Davranışları.....	254
(1) Nispi Temsil Sistemi.....	255
(a) Blok Liste Usulü	258
(b) Tercihli Oy Usulü	262
(c) Karma Liste Usulü.....	265
(2) Çoğunluk Sistemi.....	266
(a) Tek Turlu Çoğunluk Sistemi.....	267
(b) İki Turlu Çoğunluk Sistemi	275
2. Parti İçi Organların Oluşumu Açısından Değerlendirme ...	279
F. Hükümet Sistemleri.....	283
1. Parlamenter Sistem	283
a. Başbakanın Yetkilerinin Genişliği Açısından	284
b. İktidar–Muhalefet Ayrılığı Açısından.....	290
2. Başkanlık Sistemi	292
3. Yarı–Başkanlık Sistemi	294

G. Siyasi Partilerin Finansmanı ve Gelir Kaynaklarının Dağılımı	297
1. Siyasi Partilerin Finansmanı	299
a. Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı.....	300
b. Siyasi Partilerin Diğer Önemli Gelir Kaynakları	306
(1) Üyelerden Alınan Aidatlar	306
(2) Milletvekillerinden Alınan Aidatlar	308
(3) Bağışlar.....	310
2. Gelirlerin Parti İçerisinde Dağılımı.....	318
H. Siyasi Parti Tipolojisi.....	322
1. Kadro Partileri	324
2. Kitle Partileri.....	326
3. Totaliter Partiler	329
II. PARTİ İÇİ DEMOKRASİYİ ETKİLEYEN HUKUK ÖTESİ FAKTÖRLER.....	332
A. Siyasal Kültür	333
B. Parti İçi İktidarın Kişiselleşmesi	337
1. Oligarşinin Tunç Yasası	339
2. Kitle İletişim Araçlarının Rolü	348
3. Kriz Dönemleri	351
4. Parti Liderinin Karizmatik Kişiliği.....	353
C. Toplumun Ekonomik Yapısı	355
D. Parti İçi Kararların Oluşumu ve Seçimler Açısından İnternet..	357

Üçüncü Bölüm

Türkiye’de Parti İçi Demokrasiye İlişkin Sorunlar ve Öneriler

I. PARTİ İÇİ DEMOKRASİYE İLİŞKİN GÜNCEL SORUNLAR.	367
A. Parti İçi Demokrasiye İlişkin Hukuki Sorunlar.....	367
1. Partilerin Örgütlenmelerine İlişkin Sorunlar	369
a. Genel Merkez Teşkilatı Düzeyinde.....	373

(1) Büyük Kongre.....	376
(a) Kuruluşu	377
(b) Toplanma Usulü.....	382
(c) Karar Alma Süreci	388
(2) Merkez Karar, Yönetim ve İcra Organları.....	393
(a) Oluşumu	394
(b) Karar Alma Yetkisinin Merkez İcra Organlarına Devri.....	397
(3) Genel Başkan	401
b. Mahallî Teşkilatlar Düzeyinde.....	403
(1) İl ve İlçe Kongrelerinin Oluşumu	406
(2) İl ve İlçe Başkanları ile Yönetiminin İşten El Çektirilmesi	410
c. Siyasi Parti Meclis Grupları Düzeyinde.....	416
2. Parti İçi Seçimlere İlişkin Sorunlar.....	420
a. Pasif Seçim Hakkının Belirli Bir Süreyle Sınırlandırılması.....	420
b. Parti İçi Organların Oluşumu Açısından Seçim Sistemi.....	423
3. Kadınların Siyasal Düzeyde Eksik Temsili	427
4. Üyelik Hukukuna İlişkin Sorunlar	429
a. Partilere Üye Olma Özgürlüğü	430
b. Üye Kayıt Sistemi	432
c. Aidat Ödeme Yükümlülüğü.....	437
5. Disiplin Yargılamasına İlişkin Sorunlar	440
6. Milletvekili Adaylarını Belirleme Yöntemlerine İlişkin Sorunlar	443
7. Yargısal Denetim Alanına İlişkin Sorunlar.....	452
a. Anayasa Mahkemesinin E. 2008/5, K. 2009/81 Sayılı Kararı İle Yargısal Denetimin İşlevsiz Hale Gelmesi	453
b. Kongre Kararlarının ve Seçimlerinin Hukuk Mahkemelerince Denetimi	458

(1) Hukuk Mahkemelerince Denetimin Söz Konusu Olduğu Haller.....	458
(2) Uygulamada Görev Sorunu	462
(a) Kongre Seçimleri Açısından	463
(b) Kongre Kararları Açısından	466
8. Siyasi Partilerin Finansmanına İlişkin Sorunlar	471
9. Seçim Sistemine İlişkin Sorunlar	477
B. Siyasal Düzeyde Yaşanan Sorunlar	482
1. Siyasal Kültür	483
a. Demokratik Kültür Bilinci	483
b. Siyasal Yozlaşma	487
2. Türk Partilerinin Yapısal Sorunları	489
3. Seçmenlerin Parti İçi Demokrasi İlkesine Verdiği Önem ...	491
II. PARTİ İÇİ DEMOKRASİYE İLİŞKİN SOMUT ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	495
A. Düşünsel ve Kültürel Boyutta Yapılması Gereken Değişiklikler	495
B. Hukuki Boyutta Yapılması Gereken Değişiklik Önerileri	499
1. Partilerin Örgütsel Yapılarının Demokratikleştirilmesi.....	500
a. Genel Merkez Teşkilatı	500
b. Mahalli Teşkilatlar	506
c. Siyasi Parti Meclis Grupları	511
2. Parti İçi Seçim Süreçlerinin Demokratikleştirilmesi	514
3. Parti İçi İrade Oluşumuna Katılımın Artırılması.....	517
a. Partilere Üye Olma Özgürlüğünü Sınırlayan Kuralların Kaldırılması.....	517
b. Düzenli Bir Üye Kayıt Sisteminin Oluşturulması.....	521
c. Üyelik Aidatlarının Düzenli Olarak Ödenmesi.....	525
d. Parti İçi Referandum Mekanizmasının İşletilmesi	528
4. Kadınların Siyasal Temsilini Artırmak İçin Kota Sistemi ..	528
5. Disiplin Yargılamasında Hukukun Temel Prensiplerine Uyulması	531

6. Milletvekili Aday Belirleme Yöntemlerinin Demokratikleştirilmesi.....	534
7. Yargısal Denetimin Etkinleştirilmesi.....	537
8. Partilerin Finansman Yöntemlerinin Demokratikleştirilmesi.....	541
9. Milletvekili Adaylarının Kişisel Niteliklerini Ön Plana Çıkaran Seçim Sistemi.....	544
SONUÇ.....	547
KAYNAKLAR.....	557